

PP poštni predal 29

Delo, 12. decembra

Talibi in obzorje

Gospa Julijana Bavčar v spisu o talibih oz. talibanih in o mudžahidih (Književni listi 12. decembra 2001, str. 3.) ugotavlja, da Slovenski pravopis 2001 enkrat prevzema izvirno množinsko obliko **taliban**, ki je potem v slovensčini edninska, drugič pa edninsko **mudžahid**. Iz njenega pisanja in iz prakse v Delu izhaja, da bi bilo treba pri izposojenkah pisati edinole prvotno edninske oblike, torej tudi **talib** in v (slovenski) množini **talibi**. Škoda, da ni upoštevala v tem pogledu še drugih problematičnih izposojenk iz različnih jezikov, saj je v slovensčini kar nekaj takih, v katerih množina iz prvotnega jezika pri nas pomeni ednino ali kjer tuji množini dodamo še svojo. Tako imamo npr. iz arabsčine **musliman**, **fedajin borec**, **Beduin** (prvotno prebivalci puščave) in **Tuareg** (prvotno množinsko osamljeni, ločeni od sveta, v ednini **Targi**), iz grščine **Biblija** (prvotno množinsko listi papirja), iz angleščine **komandos**, **keks** (to s posredovanjem nemščine), **Beatlesi** (poleg **Beatli**), **Doorsi**, **drops** (bombon(i), npr. deset dekagramov dropa), **čips** (pečen(i) krompirjev(i) listič(i), npr. vrečka čipsa, toda **čip** v računalništvu), **Times** (npr. v Timesu) po tem časopisu je imenovana pisava **times** in računalniško **window**si (kar se priložnostno sloveni kot **okna**), iz španščine pa **tupamaros** (poleg **tupamar**).

Tudi v drugih jezikih ni tako gladko, kot piše gospa Bavčar. V angleščini in nemščini se je samostalni **taliban** oz. **Taliban** sprva res uporabljal v množini, vendar pa smo v zvezi z ameriškim borecem na talibanski strani Johnom Walkerjem Lindhom decembra lani brali zveze kot 'an American Taliban' (Newsweek) in 'US-Taliban Walker' (Spiegel) – v angleščini in nemščini je to torej tudi edninski samostalni. Vsaj v angleščini so samostalni **Taliban** že prej uporabljali v ednini kot ime za gibanje oz. organizacijo (The Taliban controls more than two thirds of Afghanistan). Na ta način je bil uporabljen v Delu 16. februarja 1999: 'bojevniki Taliban' (namesto tega pač ne gre **Talib**). V francosčini in španščini so se odločili ločevati edninsko obliko **taliban** od množinske **talibans**. Francosko množinsko obliko **s** je predlagala Francoska akademija oktobra 2001, saj oblike, kot je **taliban** v francoski množini, po njenem »samo uvajajo nekoristne in zapletene izjeme«. Sicer pa nas je Delo še ne tako davno, 23. julija 1998, učilo, da so **talibi** študenti, **talibani** pa bojevniki.

Slovenska oblika **talib** sicer pomeni približevanje izvorni edninski obliki, vendar pa hkrati tudi odmak od zahodnoevropske prakse, ki pozna tudi v ednini obliko **taliban**, in za oddaljevanje od nekaterih drugih istovrstnih in v slovensčino uveljavljenih oblik, kot so **musliman**, **fedajin** in **Beduin**. Slovensko ednino včasih tvorimo celo iz prevzetih množinskih oblik iz angleščine, ki nam je sorazmerno blizu (**komandos**, **times** ...).

Jezikovne spremembe je dobro utemeljevati s širšim znanjem, ne le s prilagoditvijo in uskladitvijo dveh primerov in s hkratno zanemaritvijo ducata drugih istovrstnih, ki bi pokazali, da oblika **taliban** sploh ni tak grdi raček, da bi jo bilo treba izobčiti. Čeprav me je zdaj kar strah, da bi kak prevelik premočrtnež začel pisati **muslim** namesto **musli**, **komando** namesto **komandos**, v (**New York**) **Timu**, v **window**ih ... Med slovensko govorečimi najbrž zlepa ne bo popolnega soglasja npr. o spolu

slovenskih samostalnikov **butik**, **polis**, **karitas** in **skripta**. Ne glede na poznavanje vseh ozadij so samostalniki iz latinščine, ki se končujejo na **-um** (**arboretum**, **forum**, **memorandum**, **monstrum**, **post skriptum** ...), pri nas moškega spola, čeprav so v latinščini srednjega. Itd. Ujemanje med jeziki in »red«² tu sploh nista možna.

Mediji so morda res nezanesljiv vir, kot pravi gospa Julijana Bavčar, so pa tudi vplivni in lahko zelo hitro uvedejo jezikovne spremembe, kar je dobro, če so odločitve pretehtane. Dnevnik Delo (nas) s prakso, katero je hotela utemeljitev gospe Julijane Bavčar podpreti, s **talibi** rine v nekakšno jezikovno osamo – in ti v njem prav zaradi preozkega obzorja vladajo malce na silo.

Peter Weiss, Ljubljana

Delo, 5. januarja

Mozaično odkrivanje preteklosti

Pojasnilo

V intervjuju z arheologom prof. dr. Božidarjem Slapšakom je g. Jaroslav Jankovič med drugim omenil najdbo sekirice v Ljubljani in svoj obisk v Narodnem muzeju Slovenije (NMS). Zapisal je: »Poleti smo s prijatelji kolovratili po Ljubljani pri Črni vasi in našli sekirico z različno vidnim pečatom mojstra. Ker smo sumili, da bi lahko šlo za zelo star kos orožja ali orodja, sem šel v Narodni muzej in jim povedal o najdbi. Vendar sem jih dobil po glavi z lekcijo, češ da se to ne sme, da je prepovedano... itd. Tako učno uro bi človek še prenesel, če bi potem odgovorni vsaj imeli interes za odkritje. Pa ga žal ni bilo. Prav nobenega!«² Ker opis dogodka, pri katerem sem bil udeležen, ni verodostojen in je zavajajoč, ga želim pojasniti.

G. Jankovič je prišel k meni lani v začetku avgusta z željo, da s strokovnim mnenjem o tej sekiri sodelujem pri obliki časopisnega prispevka o potopljem plovilu na dnu Ljubljane (Nedelo, l. 7, št. 32, Ljubljana, 12. avgusta 2001, str. 9 in 10). Železno sekiro je s prijatelji našel pri potapljanju. Predmeta ni prinesel pokazati, tudi ne kake fotografije ali risbe. Predlagal mi je, da me fotografira ob najdišču s sekiro v roki in da v prispevku objavi moje strokovno mnenje. Na to pa nisem pristal, saj se kot muzejski delavec, kustos v ustanovi, ki je poklicana in dolžna varovati našo skupno kulturno dediščino, ne strinjam z nezakonitim pridobivanjem in prilaščanjem predmetov iz zemlje ali vode in torej ne morem dati strokovne verodostojnosti takšnemu početju. To sem g. Jankoviču dovolj natančno in korektno pojasnil. Smiselno pa se mi je zdelo, da bi on sam v posebnem prispevku na primeru sekire opozoril na bogato dediščino Ljubljane, enkratnega arheološkega najdišča, ter na perečo problematiko nestrokovnega odnašanja predmetov z rečnega dna. Potapljanje v Ljubljani sicer ni prepovedano, saj reka žal še vedno ni zaščena kot naravni in kulturni spomenik, zato pa zakon RS o varstvu kulturne dediščine natančno določa, kako ravnati v primeru najdbe predmeta z domnevo dediščine.

NMS, ki v svojih zbirkah hrani okoli 5000 predmetov iz Ljubljane, od bronaste dobe do 20. stoletja, in v svoje raziskave vključuje tako reko kot tudi Ljubljansko barje in celotno Ljubljansko kotlino, vsekakor ima interes za odkritja. Arheološki oddelek NMS od leta 1992 sistematično registrira

najdbe, ki jih hranijo zasebniki. Tako je bilo v letu 2001 dokumentiranih 195 zasebnih najdb. Kustosi smo zato »laični javnosti«² v okviru svojih pristojnosti vselej pripravljene pomagati in svetovati; sam sem g. Jankoviču takoj pokazal nekaj strokovne literature, da bi skupaj prepoznala tip in starost najdbe. Dogovorila sva se tudi, da me bo g. Jankovič poklical zaradi oglada predmeta pri hranitelju (predmeta namreč ni bil pripravljen prinesiti v muzej), vendar do tega ni prišlo. Trditve, da za odkritje nisem imel nobenega interesa, torej nikakor ne drži.

Tomaz Nabergoj, kustos za arheologijo visokega in poznega srednjega veka, Narodni muzej Slovenije

Delo, 22. decembra

Najtežja vprašanja

Že najmanj od pomladi lahko v nekaterih slovenskih medijih spremljamo številne kritične članke in nastope o deklariranem strateškem smotru naše vlade – vstopu Republike Slovenije v Nato. V njih je bilo izrečenih tudi veliko trditev, ki ne držijo. Ker ne morem in ne želim biti dežurni popravilalec objavljenih neresnic in polresnic in tudi nisem uradni zagovornik vladne politike. Nisem želel posegati v nekaj, kar do zdaj ni bila prava debata. Nazadnje pa me je k odgovoru le izzval kolega na FDV Vlado Miheljak s svojim neposrednim polemiziranjem z mano na straneh Dela.

Najprej bi rad povedal, da se z V. M. glede marsičesa strinjam. Strinjam se med drugim s tem, da je morebitni vstop Slovenije v Nato zelo resna zadeva, ki terja poglobljeno, široko in demokratično javno razpravo. O tem, ko že mesece in mesece izražajo Vlado Miheljak in nekateri drugi svoja protinatovska stališča, do zdaj večinoma brez odgovorov uradne politike, je povsem neutemeljeno njegovo zatrjevanje o obstoju nekakšnih »poskusov gašenja javne razprave o tem vprašanju«. Za zdaj je na slovenski medijski sceni skoraj povsem dominirala majhna, a glasna skupina intelektualcev, ki pa po mojem ne izražajo večinskega mnenja Slovencev o tej zadevi. Če je imel kdo do zdaj povsem prost dostop do množičnih medijev v Sloveniji, so to bili oponenti legitimne politike vlade RS.

V demokratičnem dialogu se ne spodobi izkrivljati stališč oponentov in jim podkati trditve, ki jih niso izrekli. Vlado Miheljak pa je v svojem komentarju večkrat prekršil to pravilo v odnosu do sicer neimenovanih državnih uradnikov Slovenije in tudi v odnosu do mene osebno. Prispisal mi je, najprej, da predlagam uvedbo »instance cenzure«. Dejansko pa nisem predlagal nobene, ne državne in ne nedržavne cenzure. Živimo v demokraciji in ne v anarhiji. Tudi v naših medijih odgovorni uredniki praviloma ne objavljajo vsega, kar napišejo novinarji ali na njihove naslove pošiljajo ali ponujajo drugi avtorji. Uredniki pogosto izločajo posamezne teme in posamezne avtorje in večkrat celo utemeljenih protestov prizadetih bralcev ne objavljajo, kar je sicer v njihovi pristojnosti. Meni se je to večkrat zgodilo tako kot avtorju kakor tudi kot tarči nekaterih neresničnih in celo žaljivih komentarjev, pa nobeni protesti in sklicevanje na zakon o medijih niso pomagali. Toda ta vloga odgovornih urednikov se ne imenuje cenzura. Od odgovornega urednika v uglednem časopisu pa bi tudi jaz pričakoval, da ne dovoli objavlja-

nja očitnih neresnic in da bo dvakrat razmislil, preden bo, recimo pisanje o neki pomembni temi, zaupal nekomu, za katerega se že vnaprej ve, da bo izrazilo pristranski.

Nadalje, tudi pri nas je razširjeno samoomejevanje (»avtocenzura«²) avtorjev, ki je v demokraciji le delno drugačno kot v avtokratskih sistemih. Tudi sam ga izvajam, med drugim tako, da ne pišem o zadevah, o katerih vem premalo in ne da bi prej prebral vsaj eno dobro knjigo o temi svojega spisa. Dobro bi bilo, da bi tudi socialni psiholog Vlado Miheljak bolj skrbel za korektnost in strokovnost svojih, sicer večkrat duhovitih komentarjev o izredno široki pahlači tem. Sicer pa dalj časa občudujem njegovo sposobnost, da z neverjetno lahkoto in tako samozavestno piše o stvarih, o katerih ima zelo malo pojma.

Drugič, Vlado Miheljak mi je nekorektno oponesel, da poskušam Igorju Mekini »zapreti usta«² zaradi(!) njegovih »napačnih družinskih vezi v Srbiji«. Iz te napačne navedbe je nato izpeljal fantazme, s katerimi nimam nobene zveze. V resnici pa sem Igorju Mekini upravičeno očital večkrat izpričano »nezmožnost«² objektivnega obravnavanja teme o NATO. Sintagma »napačne vezi«² nisem uporabil jaz, temveč Vlado Miheljak. Če sodi, da je za Slovence »napak«² imeti tesne družinske vezi v Srbiji, in da pomeni samo omenjanje teh vezi zmerjanje, potem je to njegov problem in ne moj. Moj izraz je bil »tesne družinske vezi«, brez kakršnega koli slabšalnega pomena. Omenjanje tega dejstva zame ni nobena žalitev. Utegne pa povedati kaj več o tem, zakaj nekdo zavzema prav takšno stališče. Med prebivalci Slovenije je sicer kar precej takih, ki imajo tesne družinske vezi v južnih republikah nekdanje Jugoslavije ali pa izhajajo od tam. Med te sodim tudi jaz, saj so se nekateri moji sorodniki poročili v Srbiji. Če pa sodi Vlado Miheljak, da je navedba takega osebnega podatka žaljiva, potem bi se moral javno opravičiti meni – za uporabo mojega osebnega podatka. Med tem mojim podatkom (mesto rojstva) in Mekinovim (kam se je oženil) pa sta dve relevantni razliki. Jaz nisem imel vpliva na to, kje se bom rodil. Ta podatek o meni zdaj, nekaj desetletij kasneje, tudi nima nobene vsebinske zveze z mojimi stališči do Nata in odnosov med zavezništvo in Slovenijo. Pri Mekinovem podatku pa je nemara drugače.

V svoji polemiki s člankom v Mladini sem na skrajnih tipkah stranih napisal stvarne protirargumente trditvam Igorja Mekine v zvezi z Natom. O V. Miheljaku kot diskutantu pa nekaj pove dejstvo, da se v svoji kolunni o zelo podobni temi ni ozrl na nobenega izmed mojih stvarnih argumentov. Namesto tega se je obesil na šest besed iz vsebinsko obrobne stavka, jih napihnil, jim dodal še svoja izmišljanja in iz te oporečne mešanice naredil tretjino svoje kolumne. Tako ravnanje V. Miheljaka je v očitem neskladju s kulturo demokratičnega dialoga, za katerega se sicer zavzema.

Ker »pisma bralcev«² niso ustrezno mesto za stvarno debato o argumentih in protirargumentih v zvezi z Natom, bom o Miheljakovih, po moji presoji resničnih a še bolj številnih zelo spornih in neresničnih trditvah pisal drugje.

dr. Anton Bebler, Ljubljana

Prejeli smo

Invalidnost še ni družbeno verodostojnost

Odprto pismo mag. Lujja Šproharja, ki je bilo 31.12.2001 objavljeno na 3. str. Dela, ima ob vsej svoji »dobronamernosti«² eno samo veliko pomanjkljivost: ni resnično ljubno. Velike besede o dialogu, konsenzu, spravi, novem prijateljstvu, pozabljanju itn. bi bile lahko tudi aktualne, če se ne bi kar naprej ponavljali dogodki, ki dokazujejo, da Luj Šprohar to pismo potrebuje za pokritje svojega razdiralnega rovarjenja med invalidi ter izzivanje sporov med invalidi in politikai, za katere ni prav nobenih stvarnih razlogov!

Kako sicer opredeliti njegov predlog na sestanku v DZ 20.12.2001, da je treba odpraviti samoumevalno vlogo slovenskih invalidskih organizacij pri razporejanju sredstev FIHO (Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij), s tem da se poveča število članov sveta s 27 na 33 z vplivnimi posamezniki izven invalidske sfere, ki bi omogočili takšno glasovanje, da bi se predstavniki invalidov omejili na manjšino vpijočega v puščavi! V ta namen je namreč poslanec NSi mag. Janez Drobnič 20.11.2001 izdelal predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o lastniškem preoblikovanju Loterije Slovenije, ki naj bi ga po skrajšanem postopku poskušal spraviti v obravnavo s podporo poslancev vladajoče parlamentarne koalicije – in glej presenetljivo naključje ob velikem angažiranju Šproharja kot direktorja urada za invalide! Ta »nenačelna koalicija«² obeh imenovanih pa je samo navidez takšna, saj sta oba člana Društva invalidski forum, kateremu je Šprohar do nedavnega celo predsedoval.

Luj Šprohar je imel več odličnih neposrednih možnosti za dialog prav v decembru lanskega leta. Kljub neposrednemu vabilu smo ga npr. zaman čakali v državnem svetu RS na razpravi o

oceni uresničevanja politike invalidskega varstva v naši državi, v sredo, 19.12.2001. Enako se je zgodilo tudi na seminarju z naslovom Vizija razvoja invalidskega varstva pri vstopu Slovenije v EU v sredo, 12.12.2001 na Inštitutu RS za rehabilitacijo v Ljubljani, ko bi moral imeti celo enourni referat s kasnejšo dialoško razpravo. To je najprej potrdil, zatem pa v svojem značilnem stilu dva dni pred tem odpovedal sodelovanje in ponudil nastop sodelavcev z urada, česar pa organizatorji (Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, Urad RS za informiranje itn.) niso sprejeli. Na dan seminarja ga na inštitutu ni bilo.

V torek, 26.10. zdaj že davnega leta 1999, smo ga predstavniki vseh slovenskih invalidskih organizacij tudi zaman čakali v bivši konferenčni dvorani pri kinu Bežigrad, na pomembnem sistemskem razgovoru z delovnim naslovom Usklajevanje sodelovanja in razmerja med nacionalnimi invalidskimi organizacijami kot subjekti civilne družbe in Uradom vlade RS za invalide kot specializiranim organom vlade. To je bila tudi ena od lepih priložnosti za civilni dialog, ki bi lahko že takrat stekel, če bi imel Luj Šprohar resnično take namere. Ko smo bili v dvorani že vsi zbrani in smo ga potrpežljivo čakali, je prišlo telefonično sporočilo, da se ne bo udeležil dialoške razprave s takšno tematiko. Preostali čas smo porabili tako, da smo pregledali akt o ustanovitvi Urada vlade RS za invalide in ugotovili, da od vseh natančno določenih nalog ni udeležil nobene, le pri eni smo ugotavljali zadovoljljive aktivnosti. Od tedaj gredo stvari le na slabše.

Vse to in še možno neskončno naštevanje podobnih argumentov razodeva, da direktor vladnega urada za invalide nima zadostnega znanja, s tem pa tudi potreb oz. želja, da bi se kakor koli dialoško odzval in s tem tudi uradu omogočil, da prične celovito izvajati svoja javna pooblastila. Tako pa devet redno zaposlenih državnih uradnikov

na tem istem uradu nima kdovekako veliko dela. Je pa seveda res, da je to in takšno »odprto pismo«² Luj Šprohar zelo potreboval in bil verjetno precej vesel, ker je bilo objavljeno na zadnji dan zdaj že preteklega leta. To pa je, ob iskanju opravičil za svoje nedelo, bil tudi njegov osrednji cilj v smeri samopromocije na Svetega Silvestra.

Kljub poskusu prijaznega leporečja, kaj da bi bilo treba storiti za slovenske invalide, ne vidim niti najmanjše oporne točke, s pomočjo katere bi sklepal, kako in s kakšnimi sredstvi namerava Šprohar v vlogi direktorja urada to doseči. Kot izkušen poznavalec invalidskega varstva tako doma kot v tujini upravičeno trdim, da se slabo prikrito zavzema za uvajanje Hayekovih doktrin v državno invalidsko politiko, kar bi povzročilo razpad sistema delovanja posebnih socialnih programov v invalidskih organizacijah, brez katerih bi se kvaliteta življenja hujše prizadetih invalidov takoj bistveno poslabšala. Nadalje bi bili invalidi kar povprek izpostavljeni visokemu socialnemu riziku z dolgoročnimi katastrofalnimi posledicami. Tudi če me invalidi ne bi izvolili na funkciji, ki sta v pismu tako poudarjeno izpostavljene, se z nakazanim razvojnimi trendom nikakor ne bi strinjal, ker ni nobenega stvarnega razloga, zakaj bi spravljali invalide v stiske, državi pa povzročali novo hudo socialno problematiko, za katere reševanje na bistveno dražji način v tem desetletju zagotovo ne bo imela zadostnih finančnih sredstev v svojem proračunu.

Mimogrede, pa tudi mene, ki sem 100% invalid, zelo moti Šproharjevo neokusno sklicevanje na začetku njegovega pisma na invalidnost. Invalidnost namreč še ni nobena družbeno verodostojnost in jamstvo za resničnost navedb. Zato je to povsem nepotrebno navajanje, ki nima z značajem pisca nobene posebne povezave.

Skratka, Šproharjeve trditve so povsem kaotične, strokovno nepodprte, hoteno zavajajoče in

torej neresnične, ko si prizadeva narediti pozitiiven vtis na strokovno in politično javnost, medtem ko je ugled v invalidski javnosti že davno izgubil. Očitno se sploh ne zaveda, koliko skrajno žaljivih besed proti invalidom in njihovim invalidskim organizacijam je v preteklih letih znova in znova javno napisal in izrekel, zaradi česar se je odnos prebivalstva do invalidov že poslabšal.

Presoja, ali je mag. Luj Šprohar s svojim stalnim početjem naključna ali načrtovana napaka v slovenskem invalidskem sistemu, prepuščam pristojnim državnim in političnim institucijam. Kar zadeva mene samega, za menoj ne stoji nobena politična stranka, ker delujem v sferi civilne družbe. Šprohar se sicer javno in zasebno razglasa za človeka predsednika vlade, vendar to sploh ni logično, kajti vsi sodelavci predsednika vlade so kakovostno izobraženi, strokovno usposobljeni in družbeno tekmovalni, takšnih človeških atributov pa pri Šproharju ni opaziti.

Kar zadeva boljšo pravno zaščito invalidov na področju človekovih in socialnih pravic, rehabilitacije, dela, zaposlovanja, oskrbe s tehničnimi pripomočki, socialne vključenosti v celoti in že ves čas osebno podpiram ter si za to odgovorno prizadevam. Če Luj Šprohar resnično zmore storiti kaj dobrega za invalide, bodo pokazali že naslednji tedni, ko se bo treba soočiti z vrsto težav, ki nas že in še čakajo. Vsekakor pa bo verjetno treba takšne in podobne »dobre namere«² pokazati že v odnosu do zakona o invalidskih organizacijah, ki se pripravlja za drugo parlamentarno obravnavo. Zanimivo bi bilo npr. tudi izvedeti, zakaj Luj Šprohar ne podpira vključitve invalidnosti kot prepoved diskriminacije invalidov v 14. člen slovenske ustave, čeprav to vse invalidske organizacije v Sloveniji argumentirano zagovarjajo.

Boris Šuštaršič, državni svetnik in predsednik Sveta invalidskih organizacij Slovenije